

BOŞNAKÇA'DAKİ TÜRKÇE YAPIM EKLERİ VE KULLANILIŞLARI*

*Abidin KARASU***

ÖZET

Balkanlardaki Türk varlığı, Osmanlının bölgeye gelmesinden çok önceki asırlara uzanmaktadır. Türk dili ve kültürünün bölgedeki büyük etkisi, Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkan coğrafyasına yerleşmesiyle sağlanacaktır. Bu dönemde Balkan toplumları yapısal olarak büyük değişiklikler geçireceklerdir. Türkler ve Boşnaklar arasındaki kültür ve dil etkileşimi 1463 yılında Fatih Sultan Mehmet'in Bosna'yı fethiyle başlamıştır. Bu süre zarfında Türkçe, Balkanların iletişim dili haline gelerek asırlar boyunca barış ve istikrar dili görevini gördü. Türkçe, Balkan dillerine binlerce kelimenin yanında birçok gramatikal yapı ve şekil vermiştir. Boşnakça'ya geçen önemli gramatikal yapılardan biri Türkçe yapım ekleridir. Türkçe vasıtasıyla Boşnak diline geçen bu ekler, Türkçe kelimelere getirilmesinin yanında Boşnakça kelimelerde de kullanılmıştır. Türkçe yapım ekleri, Boşnakça'ya ayrı bir işlevlik kabiliyeti ve zenginlik katmışlardır. Türkçenin Boşnak diline gramer unsurları vermesi, iki dilin etkileşiminin ulaştığı seviyeyi yansıtır. Dünyada çok az sayıdaki dil, başka bir dile gramer unsurları vermiştir. Türkçenin Balkan coğrafyasındaki dillere ve özellikle Boşnak diline verdiği birçok gramer unsuru Türkçenin bu coğrafyadaki gücünün ispatıdır.

meslek ekleri -cı/-ci/-cu/-cū/-çı/-çi/-çu/-çū > -džija / -džije / -cija / -čija / -čija; sıfat ekleri -lı/-li/-lu/-lū > -lija / -lije / -li; olumsuz sıfat eki -sız/-siz/-suz/-sūz > -suz; araç, yer ve meslek adları yapmak için kullanılan kavram ekleri -lık / -lik / -luk / -lūk > -luk; küçültme ekleri -cık/-cik/-cuk/-cūk/-çık/-çik/-çuk/-çūk > -šica ve -čik ; -la-ma/-le-me > -la-ma; -tı/-ti/-tu/-tū > -tija ; -çar/-čer > -kâr / -ker ekleri Boşnakça'ya Türkçe vasıtasıyla geçmiş eklerdir.

Çalışmada Boşnak dilindeki Türkçe yapım ekleri tespit edilerek bu eklerin bulunduğu kelimeler ve kullanılışları incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Boşnakça, Gramatikal etki, Yapım ekleri, Balkanlar, Türkçe*

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili Ve Edebiyatı Doktora Öğrencisi, El-mek: abidinkarasu@hotmail.com

THE TURKISH SUFFIXES IN THE BOSNIAN LANGUAGE AND THEIR USING

ABSTRACT

There is evidence for the presence of Turkish tribes in the Balkans before the of the Ottoman Empire. After the conquest of the Balkans by the Ottoman Empire the Turkish language and Turkish culture made a very significant effect in the region. In 1453 Bosnia was conquered by Sultan Mehmet starting five centuries under the rule of the Ottoman empire. During this period, the Turkish Language became the official language both of the Balkans and Bosna. Over the centuries, the Turkish language was used as the language of peace and a symbol of the stability of the Balkans. Balkan languages contain thousands of words, grammatical structures and forms that are borrowed from the Turkish language. One of the most important grammatical borrowings in the Bosnian language are Turkish suffixes. Occupied? suffixes are added to both Turkish and Bosnian words. Turkish suffixes enable and help to enrich the Bosnian language. During this period society in the Balkans underwent major structural changes. Interaction of the elements of grammar show the level reached in both Turkish and Bosnian language. There are very few languages in the world that incorporat the grammar of another language. Grammatical particles and elements of the Turkish language that we see in Balkan languages and particularly in Bosnian language prove the power of the Turkish language in the region.

Suffix for work -cı/-ci/-cu/-cū/-çı/-çi/-çu/-çū > -džija / -džije / -cija / -čija / -čija; adjectival suffix -lı/-li/-lu/-lū > -lija / -lije / -li; negatival adjectival suffix -sız/-siz/-suz/-süz > -suz; suffix for place, work -lık / -lik / -luk / -lūk > -luk; duminative suffix -cık/-cik/-cuk/-cūk/-çık/-çik/-çuk/-çūk > -šica ve -čik ; -la-ma/-le-me > -la-ma; -tı/-ti/-tu/-tū > -tija ; -çar/-čer > -kâr / -ker suffixes were taken from Turkish language.

In this study, we will investigate Turkish suffixes used in Bosnian language and show examples.

Key Words: *Bosnian, grammatical influence, Turkish suffixes, Turkish language*

Giriş

Bosna-Hersek, Balkanlar'da 51.197 km²'lik yüzölçümü ve yaklaşık 4.500.000 kişilik nüfusuyla Boşnaklar, Sırlar ve Hırvatlar'dan oluşan üç etnik gruba ev sahipliği yapmaktadır. Bosna-Hersek'te yaşayan halka Bosnalı denir. Türkçe'de tarihten gelen yakınlıktan dolayı Bosnalı denildiği anda Boşnaklar yani Bosnalı Müslümanlar terimi kastedilir. Ayrıca ülkede Bosnalı veya Hersekli olmak da ayrı etnik kimliği vurgulamak için kullanılır. Kuzey, batı ve güneyden Hırvatistan; doğudan Sırbistan; yine güneyden Karadağ ile çevrili olup Adriyatik Denizi'ne Neum şehrinin bulunduğu yerde yalnızca 20 km'lik (limanı olmayan) bir kıyısı bulunmaktadır. Coğrafi bir ad olarak "Bosna" kelimesi X. yy. ortalarında Bizans İmparatoru Konstantin Porfirogenit tarafından kullanılmıştır. O, "De administrando imperio" (958) adlı eserinde Bosna nehrinin

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/13 Fall 2013

etrafını “*horion Bosona*” olarak isimlendirmektedir. (İmamović, 1998: 24-28). Eski dilde iyi insanların bölgesi anlamına gelir.

Bugün, Boşnakça (Boş. bosanski jezik), BH, Sandžak, Kosovo, Karadağ ve Hırvatistan'da toplam 2 milyon; Sırpça (Srp. Srpski jezik), Sırbistan ve B-H'de 8 milyon; Hırvatça (Hrv. hrvatski jezik), Hırvatistan ve B-H'de 5 milyon kişi tarafından konuşulmaktadır. Üç dilin toplam konuşur sayısı 20 milyona yakındır. Türkiye'de de çok sayıda Boşnakça konuşan Türk vatandaşı yaşamaktadır.

MS 5. yüzyıldan itibaren Hun, Bulgar, Kuman, Kıpçak, Peçenek vd. Türk topluluklarının izlerinden sonra XIV. yy.'da Osmanlı Türklerinin maddi ve manevi izleri kalıcı olacak ve günümüze kadar uzanacaktır. Osmanlı Türkleri diğer Balkan halkları gibi Bosna-Hersek'te de inançtan, giyime kadar yaşamın tüm alanlarında çok derin izler bırakmışlardır.(Bringa, 1995: 13) Osmanlı devletinin en önemli makamları olan sadrazam, vezir gibi mevkilerde Boşnak, Sırp, Hırvat ve diğer Balkan topluluklarından insanlar görev yapmışlardır.(Murvar,1989:28)

Asırlarca Türk dili ve kültürünü aktarmada bir köprü vazifesi görmüş Boşnak halkı için Türkçe çok önemlidir. Türkçe, Kur'an dili Arapça gibi din ve ibadet dilidir. Yunus Emre'nin divanı, Mevlid bu topraklarda Türkçe okunur. Bosna medreseleri asırlarca Türkçe'nin güzel sesi ile dolmuştur. Türkçe kelimeler özellikle Bosna savaşından sonra daha bilinçli, Hırvat ve Sırp dillerinin yanında yeni bir kimlik kazanacak şekilde kullanılmıştır. (Eker,2006:76)Bosna gazeteleri Kurban Bayramı tebrik mesajlarını dahi Türkçe yayınlamaktadırlar:

“*čestitka Bajram šerif mubarek olsun*” Oslobođenje gazetesi “*Tebrik: Bayram-ı şerif mübarek olsun*”

Güney Slav dillerinde dikkat çeken en önemli husus, Türkçenin temel söz varlığını içinde barındırmasıdır. Türkçe, günlük hayatın tüm kelimelerini bu dillere vermiştir. Bugün Türkçede unutulmuş birçok kelime, Balkan dillerinde değişik anlamlarda kullanılmaktadır. Boşnakça için de bu durum geçerlidir. Türkçe vasıtasıyla Boşnakçaya ve diğer Güney Slav dillerine geçen sözcüklere “*türkizm*” veya “*oryantalizmi*” denilmektedir. Bu sözcüklere Osmanlı Türklerinin Balkan yarımadasına gelmeden önce çeşitli Türk boyları tarafından taşınmış sözcükleri de ekleyebiliriz. (Veljačić,1968:7)

Škaljić'e göre Sırp-Hırvat-Boşnak dillerine geçen 8.742 sözcük vardır. Türkçe sözcüklerin büyük bir bölümü isimler ve sıfatlardır, eylemler (*jaratisati* ‘yaratmak’, *anlajisati* ‘anlamak’, *jaglaisati* ‘yağlamak’), zarflar (*bajagi* ‘bayağı’), bağlaçlar (*ama*, *ema* ‘ama’, *andžak* ‘ancak’) da görülür. (Thomason 2004: 108). *Canum* (canım), *kahvaparası* (kahve parası)gibi sözcüklerin çekimli şekilleri, hatta *alahunemrile* (Allah'ın emriyle), *jašasun* (yaşasın), *bakalum* (bakalım), *alahversun* (Allah versin), *alahmubarećola* (Allah mübarek ola) örneklerindeki gibi cümleler de kalıplaşmış sözcükler olarak kullanılmaktadır.

Sırp-Hırvat-Boşnak dillerinin her üçünde de binlerce Türkçe sözcük, edebiyattan günlük hayata değin çok geniş bir alanda kullanılır. Boşnaklar arasında, Sırp ve Hıvatlardan farklı olarak dinî terimlerin ağırlıkta olduğu kelimeler kullanılmaktadır. Bunun yanında bir bölümü diğer etnik gruplar tarafından da yaygın olarak kullanılan ev eşyaları, giyim kuşam eşya kültürü, mutfak kültürü vb.ne ait kelimeler bulunmaktadır.

Vuk Karadžić'in XIX. yüzyılda Sırpçayı standart ve kurallara bağlı bir dil olarak şekillendirme çalışmaları sırasında halkın kullandığı kelimeler ve kalıplardan istifade etmiştir. Halkın kullandığı dildeki binlerce Türkçe unsuru dikkate alan Karadžić, Sırpça'yı standart bir dil haline getirmiştir.(Veljačić,1968:9)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/ 13 Fall 2013

Başkentinin (Sarajevo), ikinci büyük kentinin (Tuzla) ve bu şehirlerin en merkezi semtlerinin adları (Baščaršija ve Kapija) Türkçe olan bir coğrafya, Türk kültürünün ve dilinin bölgedeki işlevi hakkında bir fikir vermektedir.

I. Türkçenin Ek Bazındaki Gramatikal Etkisi

Dillerin ses bilgisi ve söz dizimi yapıları, sözlüklerin temsil ettiği yapılardan daha fazla çeşitlilik ve değişiklikler göstermektedir. Dil alışverişi söz konusu olduğu zaman ilk akla gelen *sözlük alıntılar* olmaktadır.

Geniş bir coğrafyada, uzun bir süre yaşamış ve yaşamakta olan Türkçenin Çince, Farsça, Ermenice, Bulgarca, Arnavutça, Rusça, Macarca ve Romence gibi eski komşularıyla ilişkileri, yalnız sözlükte kalmamış, ses ve söz yapımı ile söz dizimi düzlemlerine de sıçramıştır. Bu yüzden, Türkçenin bu eski komşularıyla ilişkileri söz konusu olduğunda, sözlüklerde görülen söz alışverişlerinin ötesinde, *gramerlik alıntılar* da gündeme gelmektedir. (Karaağaç, 2004:888)

Aynı etki Boşnakçada da görülmektedir. Sözcük alıntılarının yanında Boşnakça Türkçeden *gramerlik* alıntılar da almıştır. Türkçe yapım eklerinin Boşnak dilinde kullanılması, Boşnak dilinin *gramerine* etki ettiği anlamına gelmektedir. Türkçe kelimelerle Boşnakçaya geçen yapım ekleri zamanla kendilerini kabul ettirerek Boşnakça kök ve gövdelere de eklenmişlerdir.

Yapım ekleri Türkçede karşıladıkları anlamların tamamını Boşnakçaya taşımışlardır. Boşnakçada Türkçe yapım ekleriyle kelime türetimi iki şekilde yapılmaktadır. Birincisinde Türkçe ekler, kök ve gövdesi Türkçe olan kelimelere gelirken ikincisinde Boşnakça kök ve gövdelere getirilmektedir.

{ Türkçe söz } + { Türkçe ek } = davu + džija

***davudžija* < *davuciya* "dava eden kimse"**

{ Boşnakça söz } + { Türkçe ek } = brava+ džija

***bravadžija* (*bravaciya*) < *čilingir* "brava " kapı**

Bu çalışmada Şkaliç'in "*Turcizmi u Srpskohrvatskom Hrvatskosrpskom jeziku*" isimli sözlüğünden istifade edilerek Türkçenin Boşnakçaya verdiği yapım ekleri incelenmiş eklerin geçtiği kelimeler ve cümleler gösterilmiştir.

1. -cı/-ci/-cu/-cü/-çi/-çü/-çü > -džija / -džije / -cija / -čija / -čija

Türkçenin çok kullanılan eklerinden biri olan bu meslek eki -cı/-ci/-cu/-cü/-çi/-çü/-çü Boşnakçaya geçmiş ve bir şeyi üreten veya satanı, bir işi meslek edinene ifade eden sözler yapmıştır.

Türkçenin meslek eki, Boşnakçada -džija / -džije / -cija / -čija / -čija şekillerinde kullanılır.

abadžija (*abaciya*) < *abaci* "aba yapan veya satan kimse", *davudžija* (*davuciya*) < *davaci* "dava eden kimse", *hevžadžija* (*hevzaciya*) < *eczaci* "eczacı, ilaç yapan veya hazır ilaçları satan diplomalı kimse", *devedžija* (*deveciya*) < *deveci* "deve sahibi, deve kiralayan, deve kervanı güden kimse", *demidžije* (*gemiciye*) < *gemici* "gemici, gemide çalışan veya gemi işleten kimse", *akşamcija* (*akşamciya*) < *akşamcı* "akşamları içki içme alışkanlığı olan veya akşamları çalışan", *čivčija* (*čivčiya*) < *čiftçi* "çiftçi, geçimini toprağı ekerek sağlayan kimse, rençber", *čurčija* (*čurčiya*) < *kürkçü* "kürkçü, hayvan postlarından kürk hazırlayan veya bu işin ticaretini yapan kimse", *baručija* (*baručiya*) < *barutçu* "barut yapan kimse"

-cı/-ci eki Boşnakça kelimelerde de kullanılmaktadır:

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/13 Fall 2013

bombondžija(bonbonciya) < bonboncu " şeker imalatı yapan ", krpedžija (krpeciya) < mendilci " krpa " mendil, darovadžija(darovaciya) < darovaciya, larmadžija(larmaciya) <alarmcı, govodžija(govociya), mirdžija (mirciya)<barış sağlayıcı 'mir' barış, hvaldžija (hvalciya)< hvalciya, pratidžija (praticiya) <rehber, gönderici, ispindžija(ispinciya) < ispiyoncu, intereščija(intereşçi) <çıkarıcı

Eklerin cümle içinde kullanılması:

bīnjedžija< binici

"Ako mi je malin adžamija, / bogme ti je Halil binjedžija(K. H. II 161). "(Škaljić,1966)

bojadžija<boyacı

"Cuješ li me mladi bojadžija! / Možeš li se, more, pouzdati, / Da mojega pbojiš đogata(Vuk VII 159) "(Škaljić,1966)

ćebedžija<kebeci

"Progovara šavka ćebedžina: / Oj, boga vam, age Sarajlije(Muz. zap. Inst. 3451). "(Škaljić,1966)

đuvandžija< duhancı

"Tvoj je babo duvandžija, ne smim divojko. (Muz. zap. .Inst. 2071). "(Škaljić,1966)

gezgindžija< gezginci

"Kad poleti na đogatu svome: / Da-vor, đogo, gezgindžijastari! (M. H. 261). "(Škaljić,1966)

jabandžija< yabancı

"Prodi me se momak jabandžija(M. H. III 320); neću ljubiti' jebandžije,/ već komšiju u mahali(I. Z. III 203). "(Škaljić,1966)

jacija< yacı

"I jacijevakta dočekaše-(M. H. III 447) " (Yağcılar da zamananı beklüyorduk..) (Škaljić,1966)

tumbećija< tömbeki

"Ka-vu piju, tutun pripaljuju, / Proz nargilu tegle tumbećiju-(Vuk VI 321). "(Škaljić,1966)

zu1umčija<zulümçü

"...araçlija, zu1umčija (Aşıkl. 71); Zulüm čini zulûmdžija Markok (Vuk VI 92). "(Škaljić,1966)

2. -lı/-li/-lu/-lü >-lija/ -lije/ -li

Türkçenin çok kullanılan eklerinden biri olan Boşnakçaya geçmiş sıfat eki -lı/-li/-lu/-lü, bir şeye sahip olanı veya bir yere ait olanı bildirir.

Boşnakçada -lija/ -lije/ -li biçimlerinde kullanılır:

Boşnakçada -lija/ -lije/ -li ekişehir isimlerinde sıklıkta kullanılmaktadır:

Bečlija< Beçli, Beogradlija< Beogradli, Maglajlija< Maglayli, Mostarlija< Mostarlı, Novalija< Novalı, Travniklija< Travnikli, Višegradlija< Vişegradlı

bahtlija (bahtliya) <bahtlı "bahtı iyi olan, mutlu, talihli",bešlija (beşliya)< beşli"beş parçadan oluşan, kendinde herhangi bir şeyden beş tane bulunan", čojlija (çoyliya)<köylü"köylü, köyde yaşayan veya köyde doğmuş olan", kafazlija (kafazliya) <kafesli " kafesi olan veya kafes biçiminde olan"

šuhveli (*şuhveli*) <*şüpheli*‘şüpheli, kuşkulu’, *nargišli* (*nargişli*) <*nakışlı*‘nakışı olan’, *devreli* (*devreli*) <*devreli* “eşit zaman aralıkları ile ardışık olarak tekrarlanan hareket”, *jauklija* (*yaukliya*) <*yavuklu* ‘sözlü, nişanlı, sevgili’

“-lija/ -lije/ -li ” eki Türkçe kelimelerinin yanında Boşnakça kelimelere de gelmiştir:

fakultetlija (*fakultetliya*) < *fakülteli*, *treptelija* (*trepteliya*) < *trepteli* ‘bir cins kadın süsü’, ‘da mi kupe *trepteliju* / i na ruke belenzuke’ (bana *trepteli* ve koluma bilezik alsın), *urokli* (*urokli*) < *dersli*, *pubertetlija* (*pubertliya*) < *ergen* ‘pubertet’, *zlatali* (*zlatali*) < *altınli* ‘zlato’ altın

Eklerin cümle içinde kullanılması:

turâlija < *turali*

“Mula Idriz paru carevicu, / Turhanija paru tura**liju**” (Muz. zap. Inst. 3260). (Škaljić, 1966)

zulumčija < *zulümcü*

“Zulüm čini zulûm**dzija** Марко (Vuk VI 92).” (Škaljić, 1966)

akšamlija < *akşamlı*

“Ah meraka sa veceri rane, / sastala se družba akşam**lija** (Sevd. 35). (Škaljić, 1966)

aşiklija < *aşıklı*

“O bijelu vratu aşik**ije** Esme” (Gajret 1929. 54) (Škaljić, 1966)

bahtli < *bahtlı*

“N'jesi baht**li**, Alajbegoviću, / da te vaka đul-đulija ljubi (M. H. III 162)” (Škaljić, 1966)

katmerli < *katmerli*

“.....nevjestice, katmer**li** ružice (S. B. I 9)” (Škaljić, 1966)

*kana**li*** < *kınalı*

“I čuva mi kana**li** dorata, Spremi Fati kanajli dorata (Lord 83, 42). (Škaljić, 1966)

*kumaş**li*** < *kumaşlı*.

“Pokrile me kumaş**li** jorganom (K. H. I 146)” (Škaljić, 1966)

3. -süz/-süz/-süz/-süz > -süz

Türkçenin olumsuz sıfat eki -süz/-süz/-süz/-süz Boşnakça sadece -süz şeklinde kullanılmaktadır:

arsüz < *arsız* “utanması, sıkılması olmayan, yılışık, yüzsüz kimse”, *baksüz* < *bahtsız* “bahtlı olan, mutsuz, talihsiz”, *ahlak**süz*** < *ahlâksız*

Eklerin cümle içinde kullanılması:

*ars**süz*** < *arsız*

“— A mi čemo Rudanku, / Ru-đanke su ar**suzi** (Muz. zap. Inst. 3215).” (Škaljić, 1966)

*bâhs**süz***, *baks**süz*** < *bahtsız*

“— Za baks**süz** agoješna Haljila (Lord 242); Majka me je baks**suza** rodila” (Annem beni bahtsız doğurdu) (Škaljić, 1966)

*bakr**süz*** < *bakırsız*, *berekets**süz*** < *bereketsiz*, *burüns**süz*** < *burunsuz*, *cehres**süz*** < *çehresiz*, *çeifs**süz*** < *keyifsiz*

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/13 Fall 2013

dinssuz < dinsiz

“— Kao da sam neki dinssuz bez imana, / te ne slusam sure iz Korana (Santić II 210). (Sanki Kur'an'dan sure dinlemeyen imansız bir dinsizim)” (Škaljić, 1966)

edepssuz < edepsiz

“— Takijeh vam ja hoću svatova, / nikakijeh edepssuz aneću (K. H. II 580). (Böyle bir düğün istiyorum / hiçbir şekilde edepsiz istemem)” (Škaljić, 1966)

evlâdssuz, evlâtsuz < evlâdsız, evlâtsiz, hâkssuz < haksız, igbalssuz, ikbâlssuz < ikbalsuz, imânssuz < imansız, insafssuz < insafsız, istâhssuz < iştahsız

kolânssuz < kolansız

“Za njim Ibro Ogojenoviću, / na njegovu ko1anssuz doratu (K. H. II 600)” (Škaljić, 1966)

lezetssuz < lezzetsiz, meçanssuz < mekansız, merhametssuz < merhametsiz, nafakâssuz < nafakasız

parâssuz < parasız

“... što su ihkupili naoku od kaka učitelja ili suplenta parassuza (Zembilj II 17).” (Škaljić, 1966)

rahâtssuz < rahatsız, saburssuz < sabırsız

söjssuz < soysuz

“Stanider, sojssuze, da ti kažem šta je naša čaršija! (Zembilj II 91). (Bizim çarşının nasıl olduğunu söyleyelim soysuz Stanider)” (Škaljić, 1966)

4. -luk / -lik / -luk / -lük > -luk

Türkçenin araç, yer ve meslek adları yapmak için kullanılan kavram ekleri -luk / -lik / -luk / -lük ekleri Boşnakçada sadece -luk şeklinde kullanılmaktadır:

čičekluk < çiçeklik “çiçekleri koymaya yarayan kap”, čirakluk < çiraklık “çirak olma durumu, yamaklık, çırağın yaptığı iş”, čičekluk < çiçeklik, čirakluk < çiraklık, čivilluk < çivilik, terzilluk < terzilik, arsuz < arsız, edepssuz < edepsiz, đedželluk < gecelik, lendohânluk < lenduhalık, evlâdluk < evlâtlık, dembelluk < tembellik, bešluk < beşlik, bezobrâzluk < bezobrazlık, ahlaksuzluk < ahlâksızlık, ahmakluk < ahmaklık

Eklerin cümle içinde kullanılması:

abdestluk < abdestlik

“Na abdestluk abdest uzimao (K. H. I 241).” (Škaljić, 1966)

ačikluk < açıklık

“Zarko sunce na ačikluk bilo (GMZ 1906. 357). (Sıcak yakıcı güneş açıktaydı, ortadaydı.)” (Škaljić, 1966)

agâlluk < ağalık

Dao čitluk tri-jest kuća kmeta, / I agalluk trideset nefera, imam čitluk pet stotin dimova, / I agalluk stotinu nefera» (M. H. III 119, IV 482) (...otuz neferden oluşan bir ağalık....) (Škaljić, 1966)

agrluk < ağırlık

“Ne da babo bez agrluka, / bez hiljadu i pet stotin' žuta du-kata (Kurt I 103)” (Škaljić, 1966)

bajramluk < bayramlık

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/ 13 Fall 2013

“Bajram ide, Bajramu se nadam, / šta bih dragom bajramluka dala (Sevd. 43).” (Škaljić, 1966)

baščeluk < bahçelik

“Prevrću šnike mrtve i ranjene. , Po ogradah pa po baščelucih (M. H. IV 456)” (Škaljić, 1966)

“Po baščama i baščlucima (K. H. II 446)” (Škaljić, 1966)

bašluk < başlık

“Gdjeno jesu česti me-zarluci, / za bašlukekonje povezaše (K. H. I 225)” (Škaljić, 1966)

bojâluk < boyalık

“Bojaluk, omanja pošuda za držanje razmućene crvene zemlje kojom se šara lonac (GZM 1956. 103)” (Škaljić, 1966)

bošçaluk (bohçaluk, bokçaluk) < bohçalık

“Svakom svatu po bošçaluk dajte, / Mome dragom devet boščaluka (nar. Pj.) (Her damat bohçalık verdi, / sevgiliye dokuz boh)” (Škaljić, 1966)

“Dabih tebi b'jel boščalukadala, / Da je malen, ni gledati nećeš (I. Z. Herceg. 73)” (Škaljić, 1966)

“Divne bih mu ponijela dare: Itri jagluka, tanka bokčaluka (Vuk I 406).” (Škaljić, 1966)

čiviluk (ćiviluk) < çivilik

“Po čardaku mlogi čiviluci, / de se vješa gospod-sko oruže (Vuk II 226)” (Škaljić, 1966)

“A pripadne kitnu čiviluku/ s čiviluka sablju u jagmio (Muz. zap. Inst 59)” (Škaljić, 1966)

ćopekluk < köpeklik

“Od harluka i odćopekluka (F. J. I 260).” (Škaljić, 1966)

dai'luk < dayılık

“kada konjic zopce zo-bat nece, / on se nada dobru dailuku: / il' će nosit' roba ili robinju, / ili dobru glavu od junaka (Vuk IV 27).” (Škaljić, 1966)

dipluk < diplik

“Gola mu ćorda u sakama sijnu, / Od nje diplluk na silj-te pobaci (M. H. IV 89).” (Škaljić, 1966)

eksîkluk (esikluk) < eksiklik

“Stigao ga eksikluk; Jer se bojat teska eksikluka (K. H. I 119); Bojiš lise eksikluku svome (M. H. III 421).” (Škaljić, 1966)

fišekluk < fişeklik

“A Mehmeda posred fišekluka / Četiri mu rebra odvojio (Lord 282)” (Škaljić, 1966)

gaziluk < gazilik

“šeher Travnik bez pašaluka, / Sarajevo bezgaziluka (Muz. zap. Inst. 2931).” (Škaljić, 1966)

halvâluk, alvâlık < helvalık

“Zdravo bila i gaće derala, / a i meni halvaluka dala! (Vuk III 105)” (Škaljić, 1966)

“Kupio hajduk gaće marjaš, / a popio forintu a1valuka (Vuk, Posl. 164)” (Škaljić, 1966)

joluk, jölluk, (jönluk) < yolluk

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/13 Fall 2013

"Mujo se sprema na vojsku, / draga mu jonluk spremala (V. M. 93)." (Mojo askerliğe hazırlanıyor/ sevgilisi ona yolluk hazırlıyor) (Škaljić, 1966)

kolâjluk < kolaylık

"Sto se toga tice, kod nas je jedanko lajluk (Zembilj II 10)" (Škaljić, 1966)

komšilluk < komşuluk

"u komšilluk dovikuje, / da u dvoru vode nema- (Vuk I 328)." (Škaljić, 1966)

kovânluk < kovanlık

"i optraži turske kovanluk (Vuk, IV 305)" (Škaljić, 1966)

marifetluk < marifetlik

"Svaki ti je švapski marifetluk uvatio (Kočić I 337)" (Škaljić, 1966)

mujezinluk < müezzinlik

"Od svog rametli oca naslijedio mujezinluk (Gajret 1930 179)" (Škaljić, 1966)

šenluk < şenlik

"Đe je šenluk, nek i âla gori (Vuk, Posl. 75)" (şenlik olsun... ona büyük şenlik yapmışlar) (Škaljić, 1966)

"veliki mu šenluk učinio, /-sve istavi od boja topove" (Škaljić, 1966)

vezirluk < vezirlik

"Dao bi mu u Bosni vezirluk (M. H. II 172)" (Bosna'da ona vezirlik vermiş) (Škaljić, 1966)

zaimluk (zainluk) < zaîmlık

"A dva oka za dva pašaluka, / Dv'je obrve za dva zainluka (Vuk V 338)" (İki göz için iki paşalık / iki kaş için iki zaimlik) (Škaljić, 1966)

Boşnakçada kullanılan bu ek, sadece Türkçe kelimelerle birlikte kullanılmakla kalmayıp Boşnakçanın kendi kelimelerine de getirilmektedir:

bezobrazluk < küstahsız, arsız, đavolluk < şeytanlık "đavol" şeytan, magaraluk < eşşeklik "magare" eşşek, majstorluk < ustalık "majstor" usta, prostakluk < terbiyesizlik "prostak" terbiyesiz, küstah, svinjalluk < domuzluk "svinja" domuz, domazetluk, kremenluk, lopovluk, nestašluk ništavluk, nitkovluk, obješenjakluk, obrazluk, pasjalluk, poganluk, stremenluk, šiballuk, tvrđičluk

5. -cık/-cik/-cuk/-cük/-çık/-çik/-çuk/-çük > -dzik, -čić; -šica, -čik

Türkçenin bu küçültme ve sevgi eki Boşnakçada -dzik ve -čik şeklinde kullanılmaktadır:

dolmâdzik < dolmacık, hamâmdzik (amâmdzik) < hamamcık, ječmičak (jačmičak), < arpacık (ječmič "arpacık"), kâvadzik < kavakcık, limündzik, limunčić < limoncuk, parâdzik, parâčik < paracık, siliđzik < silicik, daščica < taşcık(?), arpadzik < arpacık, đagarčić, dagârđzik < dağarcık, jândzik < yanak, siriđzik, sarâdzik < sıraca, urmâdzik < hurmacık

Eklerin cümle içinde kullanılması:

dilčik, divčik < dilcik

"Mobarice, moj e drugarice, / udrite ga kolom i di lčikom! (Vuk I 590)" (Škaljić, 1966)

“a ti uzmi divčiki povjesmo / i vreteno drva šišmirova(Vuk III 114).”(Škaljić,1966)

hurmadžik, hurmasica<hurmacık

“— A neferi sitni hurmadžici(Zap. Inst. 1166).”(Škaljić,1966)

kadundžika<kadıncık

“i biti ćeš kadundžikamiada, / iče-sto ćeš na teferič iči-, Još ću povest moju kadundžiku, / ti povedi tvoju Vlahinjicu(Vuk III 456).”(Škaljić,1966)

tagârcik, târcuq<toporcık

“Masan tarcuq, a jareta nema”(Škaljić,1966)

“Prazan tarcuq zla prilika(Vuk, Posl. 175, 259)”(Škaljić,1966)

tepeddžik<tepecik

“Tepeddžikje ime jednog kraja u Travniku.”(Škaljić,1966)

“Je tižao Tepeddžika, / Tepedžika teferiča?(Sevd. 113)”(Škaljić,1966)

hurmadžik, hurmasica<hurmacık

“A neferi sitni hurmadžici (Zap. Inst. 1166).”(Škaljić,1966)

kapidžik, kâpidžik<kapıcık

“Dođi. dragi, aşik dušo, / na kâpidžik onaj mali(Sevd. 136)”(Škaljić,1966)

hurmadžik, hurmasica<hurmacık

“A neferi sitni hurmadžici(Zap. Inst. 1166)”(Škaljić,1966)

6. -la-ma/-le-me > -la-ma

-la-ma/-le-me Türkçenin bu iki ekli yapısı, Boşnakçada sadece -la-ma halinde kullanılmaktadır:

krklema, krllâma< kırklama, sekerlâma, šečerlema<şekerleme, şerbetlama, şerbetlema<şerbetleme, teftişlema<teftişleme, beslema<besleme, çilitlema<kilitleme, duzlema<düzleme" gözlemek işi, gök bilimi veya meteorolojide özel araçlarla inceleme", bağlama<bağlama"bağlamak işi", eşlema<işleme"işlemek işi"

-la – ma / - le – me > - la – ma ekleri Türkçe kelimelerin yanında Boşnakça kelimelerde de kullanılmaktadır:

koraşlama<cesaretleme “koraş“ cesaret, zavrzlama< bağlama “zavrz” bağlama, grušalama<sütten yapılan bir yiyecek “gruša”

Eklerin cümle içinde kullanılması:

naletlema (naljetlema)<lanetleme

“Pa na mene nal'jetlema dao, / Pa me danas surgun ućinijo(Lord 20)”(Ben lanetlendim / Beni sürgüne gönderdiler)(Škaljić,1966)

terlema<terleme

“Nit je dobra kuga ni terlema(Nar. bl. 126).”(Škaljić,1966)

duzlema,duzleme< düzleme

“zeljanice prije kuka-vice, / duzlema na bur-me savita (S. B. II 27)”(Škaljić,1966)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/13 Fall 2013

işlema, eşlema <işleme

“Zlatnu pošu bega Dženetića, / od eşlema i tiftira zlatna(Aşıkl. 70).”(Škaljić,1966)

7. -tu/-ti/-tu/-tü > -tija eki

Türkçede fiilden isim yapan **-tu/-ti/-tu/-tü** eki Boşnakçada sadece **-tija** biçiminde kullanılmaktadır:

đezintija <gezinti, đurultija <gürültü, bujrunttija <buyrultu, suriunttija <sürüntü, çevrinttija <çevrinti, krnttija <kırıntı, ćulbasttija <külbastı

Eklerin cümle içinde kullanılması:

bujrunttija < buyruntu

“uze itlak-bujrurftije pisat, / na careve dobre kapetane, / on careve diže kapetane (nar. pj.); beže se je asi ućinio, / bez careve ture i fermana / i bez moje itlak bujrunttije (F. J. II 352)”(Škaljić,1966)

tegeltija <teğelti.

“na đogatu ništa ne osta-vi, / sam' ostade gola tegeltija- (K. H. I 488).”(Škaljić,1966)

8. -ćar/-ćer > -kâr / -ker ekleri

Türkçenin Farsçadan aldığı **-ćar/-ćer** > **-kâr / -ker** eki Boşnakçaya da taşınmıştır ve Boşnakçada **-ćar / -ćer** şeklinde kullanılmıştır.

hilećar < hilekâr, hizmećar < hizmetkâr, tamašćar < tamahkâr, zijaćer < ziyankâr, zulumćar < zulumkâr, đunahćar < gûnahkâr, ašićare < aşikare

-ćar/-ćer > -kâr / -ker ekleriekleri Türkçe kelimelerin yanında Boşnakça kelimelerde de kullanılmaktadır:

poganćer < pagan(ian), torbaćar < torbacı, grošićar < paracı, tenećar < tenekeci, obućar < ayakkabıcı

Eklerin cümle içinde kullanılması:

izmećar < hizmetkâr

“Rodila me izmećarećmajka, / na slamu me ludu položila(I. Z. III 89).”(Škaljić,1966)

zulumćar < zulümkar

“Za-reće se zulumćardevojka: / da načini nadžak odčelika (Vuk I 505)”(Škaljić,1966)

Sonuç

Türkçenin Boşnak diline gramer yapıları vermesi Türkçenin etkisinin derinliğini göstermektedir. Boşnakça, Türkçe dil ailesinden uzak olmasına karşın Türkçe gramatikal yapıları alması dikkat çekicidir.

Türkçe yapım eklerinin, Türkçe kelimelerin yanında Boşnakça kelimelere de gelmesi Boşnak dilinin bu ekleri benimsediğini ve kendi dilinin bir parçası gibi kullandığını göstermektedir.

Türkçe ve Boşnakça arasındaki gamatikal etki, diller arası münasebetlerin zirveye çıktığını ve ilişkinin uzun asırlar sürdüğünü kanıtlamaktadır.

Türkçenin, Balkan dillerine verdiği sözcük üzerine birçok çalışma yapılmasına karşın gramatikal etki üzerine çalışmalar sınırlıdır.

Türkçenin Balkan dilleri üzerindeki gramatikal etkisi derinlemesine incelenip sistemli şekilde ortaya konulmalıdır.

KAYNAKÇA

- BRINGA, Tone (1995), *Being Muslim the Bosnian Way: Identity and Communication in a Central Bosnian Village*, Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- EKER, Süer(2006), *Bosna'da Etno-Linguistik Yapı ve Türk Dili ve Kültürü Üzerine*, Milli Folklor, Milli Folklor Yayınları, Ankara, y. 18, say. 72, s.72-84.
- IMAMOVIC, Mustafa (1998), *Historija Bošnjaka*, Sarajevo.
- KARAAĞAÇ , Günay(2004), *Türkçenin Dünya Dillerine Etkisi*, Akçağ Yay., Ankara.
- KARAAĞAÇ, Günay (2008), *Türkçe Verintiler Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- MURVAR, Varto (1989), *Nation and Religion in Central Europe and the Western Balkans-The Muslims in Bosna, Hercegovina and Sandžak: A Sociological Analysis*, Volume I, University of Wisconsin.
- ŞİPOVA, E. N.,(1976) *Slovar Tyurkizmov v Russkom yazıke*, Alma-Ata.
- ŠKALJIĆ, Abdulah (1966), *Turcizmi u Srpskohrvatskom Jeziku*, Sarajevo: “svjetlost” our izdavačka djelatnost.
- VELJAČIĆ, Sužezana (1966), “Sırp-Hırvat Diline Girmiş Olan Türk Maddî Kültür Unsurları”, Doktora Tezi,İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Matbaası.
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts
- <http://www.vokabular.org/>
- <http://www.tekstlab.uio.no/Bosnian/Corpus.html>
- <http://seelrc.org/webliography/bcs.ptml>

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/13 Fall 2013

